

Йордан Василев

Успореден летопис на
съдби и на история

Представям си как щеше да е потресена от тази книга моята съпруга Блага Димитрова, ако я беше прочела. Тя е прекарала четири години през тези страшни времена като аспирантка там, в СССР, и е видяла доста неща, разказвала ми е. Но сега виждам какви опасности са дебнели красивата млада българка... Аз никога не съм стъпвал в тази страна. И пак съм потресен.

Но не бива да заблуждавам читателя с това начало, защото освен ужаси в книгата са представени и семейни отношения, и любов, и природа. Творбата е многопластова.

Основата е съдбата на старото московско семейство Градови – потомствени лекари. Главата на фамилията, Борис, е професор – хирург и това дава възможност на автора да го сблъска с какви ли не хора, а в края дори с тирана Сталин и неговия кървав помощник Берия. Двамата синове и дъщерята на Градови са увлечени от левите идеи по време на революционните години. С това и започва романът – времето след смъртта на Ленин и систематичното изстребване на неговите съратници, за да може Сталин да се докопа до върха на държавата.

Синовете на Градови стигат до високи военни длъжности, но покъсно са натикани в концлагери с измислени обвинения. И според парадоксите на съветската действителност става почти чудо: по време на обсадата на Москва от хитлеристите единият син е изваден от лагера и произведен в генерал. След успешни акции на неговите части той вече е маршал.

Точно тук обаче се намесват сложни международни обстоятелства, както и натрупани в историята омрази. Става дума за руснаци и поляци. Маршалът си позволява да освободи полска част на армията, която е със западните съюзници. НКВД (руската Държавна сигурност) решава да го отстрани – убиват го по време на заседание заедно с целия му щаб.

Трябва да се допълни – по време на Варшавското въстание срещу хитлеристите Червената армия наблюдава равнодушно събитията отвъд река Висла и чака войските на Хитлер да завършат клането.

Но да продължим със съдбите на семейство Градови. Другият син успява да издържи лагерните ужаси след 1937 г. и до края на войната остава да живее в Колима, без право да се завърне в Москва.

Дъщерята – красавицата Нина, въпреки симпатиите си към троцкизма остава на свобода, но губи във войната своя съпруг – лекар. Тя има безброй сблъсъци с органите на тайнствената, ала реална власт на НКВД, но връх на патилата ѝ е отвличането на нейната чаровна дъщеричка от самия Берия, който се гаври с нея.

Синът на маршала, също Борис като дядо си, решителен патриот, напуска гимназията, за да се сражава за родината, но попада в странна част на ГРУ (Главно разузнавателно управление, което е държава в държавата). Преживява страховити приключения и после се настанява в огромното московско жилище на убития си баща, като става мотоциклетен състезател и шампион. Майка му, очарователната Вероника, се оженва за американски журналист и заминава с него в САЩ.

Както се вижда, приключенията са доста. Но не по-малко интересно е да се изтъкне, че Аксьонов подновява една жизнена традиция на руската литература – въвеждането на документална страна и реални личности в романа. Тя започва от Толстой, минава през Солженицин и през „Децата на Арбат“ на Анатолий Рибakov. Така покрай увлекателната история на семейство Градови са представени важни възли от руската история през XX век – от средата на 20-те години до смъртта на Сталин през 1953 г.

По страниците пръкват шефове на партията, на специалните служби, министри, но също и имената на знаменити писатели като Пастернак, Ахматова, Евтушенко, Константин Симонов, Валентин Катаев, големия интелектуалец Ростропович и др.

С размах е изградена картината на руската природа и на руския народ с неговите безкрайни страдания и още по-безкрайно търпение. С познаване е пресъздадена атмосферата в Москва с нейните исторически кътчета, но и изостаналост, примитивен живот, както и на Тбилиси, където се развива част от действието. А да не говорим за ужасите на лагерния живот, разкрити потресаващо.

Аксьонов не е пропуснал да обърне внимание и на сложните международни отношения, особено с тогавашните съюзници на СССР – САЩ, Великобритания и Франция на генерал Дъб Гол. Авторът е представил двуличието на Сталин, както и наивността на някои западни дипломати.

И като съпоставим пищните тържествени приеми в Кремъл с кошмарите в стаите за изтезания на всесилните служби по сигурността, ще стигнем до немислимия за човешкия мозък контраст в действителността на държавата СССР, както и до неизречения извод, че такова чудовище не може да съществува през XX век и то ще се разпадне. В романа това не се казва пряко, ала има достатъчно намеци.

И аз прочетох книгата с ужас, но и с огромен интерес, защото съм съвременник на тази епоха и защото Аксьонов умее да създава напрежение. Тези около 1000 страници на трите тома погълнах за по-малко от

месец. Това е прекрасна книга за величието на руския народ и неговата интелигенция, за престъпленията, насилията и страданията на руския човек, за неуспешния, слава Богу, опит да бъде унищожена великата страна. Спомням си как по същия образец, а защо не и по преки указания, след идването на комунистическата власт през септември 1944 г. започна изстреблението на българската интелигенция. Без разпит, без съдебна процедура бяха разстреляни безброй българи. Няма никакви документи и само по статистически признак – средно в село или в град – се смята, че са избити между 20 000 и 30 000 души. Това са свещеници, учители, адвокати, кметове, офицери, лекари, заможни хора.

Особен чар в романа имат скритите или явни цитати от големи автори, предимно руски. Аксьонов умее да засили по този начин внушението и очарованието на своя текст. В своя изказ той е едновременно възвишен при разговорите между интелигенти и груб, когато героят е от съответната прослойка. Езикът му отразява различните равнища в мисленето на героите му. На места не пренебрегва и употребата на цинизми, за да бъде пределно естествен. Владее жизнеността на младежкия език, като че ли вчера е излязъл от гимназията. А вече от години пребивава предимно в САЩ.

Не мога да не посоча и наличието на богат документален материал, който е вплетен в повествованието ненаатрапчиво и засилва въздействието на текста.

Ще бъда радостен да видя подобна мащабна сага, сътворена за българската действителност през XX век от роден автор. А и да не я видя, тя непременно ще бъде създадена, защото така се гради националното познание и самочувствие.

Срещата на българския читател с Василий Аксьонов, един от големите руски писатели на XX век, ще му донесе едновременно наслада и познание.

КРАЙ

© 2008 Йордан Василев

Свалено от „Моята библиотека“ [<http://purl.org/NET/mylib/text/12539>]